NOTE

O OPERĂ LITERARĂ INEDITĂ

În *Studii şi materiale de istorie medie* volumul al II-lea (1957), cunoscutul cercetător al istoriei noastre Emil Vîrtosu a publicat textul, precedat de un studiu substanţial, al unei „opere cu totul necunoscute, scrisă în Moldova, la începutul secolului al XIX-lea, de un scriitor al cărui nume zace în întunericul anonimatului". E vorba de poema satirică în versuri: „Vedenie ce au văzut un schimnic Varlaam de la mînăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumei 7329, iar de la întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, 1821", în opt cînturi sau „capete", avînd la un loc 1238 de versuri de cîte 15 silabe, cu rime împerecheate şi cu cezura după a opta silabă.

Poema e neterminată. Ea a fost transcrisă după manuscrisul cirilic într-unul din caietele lui Eminescu şi se află la Biblioteca Academiei R.P.R. cota 2307 (f. 6—24). Pînă la versul 1171 copia aparţine poetului.

Studiul introductiv analizează condiţiile istorico-sociale în care e plasată acţiunea, rezumă cuprinsul poemei şi compară textul cu alte scrieri contemporane, înrudite ca temă. Investigaţia este dusă şi în sensul identificării autorului acestei poeme satirice, poemă despre care Eminescu însuşi a vorbit de mai multe ori în corespondenţa sa cu Iacob Negruzzi şi cu Slavici. Niciodată însă autorul poemei nu este amintit, încît identif carea lui e dificilă şi se poate baza doar pe conjecturi şi apropieri sugerate de unele documente literare existente. Astfel, nu fără temei, poema e atribuită vornicului Vasile Pogor, de la care au rămas manuscrise în colecţia V. Panopol. Ca temă, ca fond şi formă, *Vedenie* e foarte apropiată de alte lucrări ale lui Pogor. În sprijinul supoziţiei vine o probă materială preţioasă: o foaie scrisă de bătrînul Pogor, în alfabetul cirilic, în care întîlnim exact versurile 1207—1221 din *Vedenie* (achiziţii 11/1947), versuri nesemnate, conţinînd multe particularităţi moldoveneşti — spre deosebire de copia lui Eminescu redactată într-o limbă literară mai îngrijită.

Vedenie a plăcut lui Eminescu. El a copiat-o şi, ceea ce este mai important pentru limba noastră literară, a intervenit în text, a modificat lexicul acolo unde expresia i s-a părut prea regională şi a apropiat limba dialectală de limba literară, încît poema oglindeşte, în bună parte, o stare mai nouă a limbii literare (presupunînd că poetul a copiat-o pe la 1875), nu limba de la 1821 cînd se întîmplă acţiunea poemei. *Vedenie* conţine totuşi un bogat material lexical regional şi arhaic pe care editorul de azi al textului a simţit nevoia să-l explice într-un glosar, la sfîrşitul reproducerii textului.

★

Sînt necesare acum cîteva observaţii de ordin lingvistic în legătură cu textul poemei şi cu valorificarea ei întreprinsă de E. Vîrtosu. Confruntarea reproducerii cu textul din copia lui Eminescu ne arată că, deşi transcrierea s-a

BDD-A10408 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:13:22 UTC)

făcut cu grijă filologică, s-au strecurat greşeli şi s-au introdus semne ortografice inexistente în copia eminesciană. Poetul scrie *înalţat* — textul reprodus acum dă *înălţat* (v.8); *dintr-o sivoe de hendii, cu fir, avea antereu* devine: „sivaĕ de Hindii" (v. 183); *Îl disculţară de mestii* e transcris „... de mescii" (208). S-au pus virgule şi alte semne care nu există în copia poetului în versurile: 6, 8, 10, 159, 166, 168, 169, 170, 205, 206 etc.

E desigur binevenită indicarea în note a variantelor şi a adnotărilor la text, existente în copia din manuscrisul eminescian. Lexicul rar e uneori înlocuit, în aceste adnotări, prin cuvinte de circulaţie mai largă. Pentru termenii neobişnuiţi, E. Vîrtosu a întocmit un glosar cu interpretări corecte în general. Unele scăpări sînt uşor de observat de la prima vedere: *bot* e explicat prin: „materie în formă de glob". Variantele lexicale apar în două locuri, ca două cuvinte aparte, trimiţîndu-se de la unul la altul: *bontă, bunt*; *pont, punt*: *rost* e explicat prin „rost, gură, glas": un cuvînt ca *durelnic* (I, 124) nu e explicat de loc (dureros, chinuitor). Apar apoi multe variante regionale pe care cititorul le cunoaşte sau le poate interpreta fără să aibă nevoie de glosar: *aspumat, a calici, dimon, făgădău, lotri, matrapazlîc, pingărit, scutitor, tanduri* etc.

În schimb, autorul studiului a făcut foarte bine cînd a reţinut în glosar neologismele existente în textul *Vedeniei*. Într-o epocă destul de veche, iată că apar termeni ca: *afront, bufon, cocardă, dietă, element, favor, geniu, mască, parlament, plan, politică, sistemă.*

Publicarea documentului este deci preţioasă, atît din punct de vedere literar, pentru înţelegerea mai adîncă a unui moment însemnat din trecutul politic şi cultural al ţării noastre, cît şi pentru completarea cunoştinţelor noastre despre activitatea şi sursele de îmbogăţire a limbii lui Eminescu. Limba *Vedeniei* cu particularităţile ei lexicale merită atenţia istoricilor limbii române.

Gh. Bulgăr

EXPRESIA: *M-A PICAT LA EXAMEN*

În vocabularul elevilor şi al studenţilor s-a încetăţenit, în ultima vreme, o nouă expresie pentru a denumi faptul de a nu fi reuşit la un examen. Se poate auzi, destul de des, în perioada examenelor: „la examenul ăsta *mă pică*" sau „*m-a picat*".

Această formă hibridă a verbului *a pica* (verb intranzitiv folosit ca tranzitiv) cred că se poate explica prin contaminarea produsă între acest verb şi celelalte trei verbe întrebuinţate pentru a desemna aceeaşi noţiune: *a cădea*, pe de o parte, şi *a lăsa* şi *a trînti* pe de altă parte.

Primul dintre aceste verbe este folosit cînd vorbitorul (studentul) se referă la propria sa persoană, la acţiunea făcută de el (ca subiect al propoziţiei): „*am căzut* la examen". Cînd vrea să se refere la acţiunea efectuată de profesor în legătură cu el, foloseşte celelalte verbe, *a lăsa* sau *a trînti*, vorbitorul devenind obiectul direct al propoziţiei: „*m-a lăsat* sau *m-a trîntit* la examen" [1].

Pentru a explica cum s-a ajuns la forme ca „*mă pică*", „*m-a picat*" etc. trebuie să presupunem, cred, două faze. Prima fază a constat în înlocuirea verbului *a cădea*, care, prin deasa lui întrebuinţare, îşi pierduse din valoarea expresivă, cu sinonimul său *a pica*, neîntrebuinţat încă în această accepţiune şi deci mai expresiv. S-a spus, prin urmare, *am picat la examen* în loc de *am căzut la examen*.

Această continuă înlocuire a cuvintelor des întrebuinţate şi cu putere expresivă redusă

[1] Este de presupus că verbul *a lăsa* a fost întrebuinţat iniţial, cu acest sens, numai în expresia *a lăsa corijent* sau *a lăsa repetent*, iar apoi s-a întrebuinţat şi eliptic în fraze ca cea de mai sus. Pentru *a trînti*, vezi D. Florea-Rariştc, *Din limbajul şcolarilor* (studenţi şi elevi), *Buletinul Institutului de filologie română „Alexandru Philippide"* V, 1938, p. 205.

BDD-A10408 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:13:22 UTC)